

ETİK, ELEŞTİRİ ANLAYIŞIMIZ VE ALTUN YARUK SEKİZİNCİ KİTAP ÜZERİNE

Engin ÇETİN*

Özet

Etik ve eleştiri, bilimin vazgeçilmez kavramlarıdır. Bu iki kavram, hem bilimin ürünlerini korumakta hem de bilim insanını müteyakkız kılarak titiz davranmasını sağlamaktadır. Etik, çok boyutlu bir kavram olarak hakkında asılsız iddia bulunan bilim insanını da koruma altına almaktadır. Bu yazıda Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi'nin (TÜRK LAD) 1. Cildi 2. sayısında yayımlanan ve 2017'de basılan *Altun Yaruk Sekizinci Kitap*'ı ele alan yazıda yer alan etik ve bilimsel açıdan gerçekleri içermeyen iddialar cevaplanmıştır. Bununla birlikte etik kavramı ve eleştiri anlayışımız üzerinde durularak eleştirinin bir eserin sadece eksik veya yanlış yanlarını değil, olumlu yanlarını da içermesi gerektiği, eleştiride üslubun önemli olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: etik, bilimsel eleştiri, *Altun Yaruk Sekizinci Kitap*, *Uygurca Altun Yaruk IX*. Tegzinç

ON ETHICS, MENTALITY OF CRITICISM AND ALTUN YARUK SUDUR EIGHTH BOOK

Abstract

Ethics and criticism are fundamental concepts of science. These two concepts ensure that researchers act meticulously. Thus ethics and criticism protect the products of science and scientists. Ethics is a multidimensional concept that also protects scientists who have unsubstantiated claims. This article is answered against the unreal claims on *Altun Yaruk Sekizinci Kitap* that this unreal claims published by Erdem Uçar in Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRK LAD), Volume 1, Issue 2. At the same time it was studied in this article that the style of criticism is important.

Key Words: ethics, criticism, *Altun Yaruk Sekizinci Kitap*, *Uygurca Altun Yaruk IX*. Tegzinç

Fransızca *éthique* sözüne dayanan *etik* sözcüğü Türkçe Sözlük'te "2. Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü" (2012: 829) olarak tanımlanmıştır. Oldukça geniş bir kavram olan ve yukarıdaki tanımda belirtildiği gibi, konunun tüm taraflarını koruma altına alan etik kavramının bilim boyutu, aşırma (intihal), yazar sıralamasındaki haksızlıklar, uydurma, sahtecilik, yayın yinelemesi, dilimleme (bölerek yayınlama), özensiz araştırma, mali destekle ilgili etik sorunlar" vb. çok yönlü olarak karşımıza çıkmaktadır (Boydak 2011: 15-40). Türk Dili ve Edebiyatı alanındaki araştırmalarda etik ihlallerine ilişkin çeşitli iddialar geçmişten günümüze birçok kez gündeme getirilmiştir. Alandaki araştırmacı ve yayın organı sayısının artmasıyla bu iddialar da gündem güne artmaktadır. Etik konusunun ihlal ettiği iddia edilen bilim adam(lar)ı kadar iddia sahibini de

* Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adana / TÜRKİYE, el – mek: ecetin@cu.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5720-9126>

ilgilendirdiğini, asılsız iddiada bulunan kişilerin de etik ihlali yapmış olduğunu hatırlatmak gerekir.

“Bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi, tenkit” (TS 2012: 786) olarak tanımlanan *eleştiri* sözü tanımdaki “doğru ve yanlış yanlar” sözünden farklı olarak ülkemizde uzmanlık alanı Türk dili olan bilim adamları arasında bile yalnız “yanlış yanlar”ın gösterilmesi olarak anlaşılmakta hatta çoğu zaman daha da ileri gidilerek eleştiri boyut değiştirmekte, muhatap tamamen şahsi çıkarlar uğruna kıyasıya eleştirilmektedir. Bu nedenle diğer bilim dallarında da olduğunu düşündüğümüz karşılıklı cevap yazılarının sayısı alanımızda da az değildir. Tabii bu karşılıklı yazıların tamamının bir diğerini kötüleyen, tamamen kötü niyetli yazılar olduğu söylenemez¹.

Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi'nin (TÜRKLAD) 1. Cildi 2. sayısında 2017 yılının Eylül ayında yayımladığımız *Altun Yaruk Sekizinci Kitap* adlı esere Erdem Uçar tarafından yazılan bir “tanıtma” yayımlandı. Sözü edilen dergide bu yazının adı her ne kadar “kitap tanıtımı” olarak yer alsada bu, hiç kimseye yakışmayacak kadar kaba ve tepeden bakan üslubuyla, aslen bir karalama yazısıdır. Gerçi Erdem Uçar, alanın diğer araştırmacıları gibi kendisine de gönderdiğim *Altun Yaruk Sekizinci Kitap* adlı eseri aldığı için bir “teşekkür” e-postası göndererek kitap için “eleştirel bir bakış açısıyla tanıtma” yazdığını bildirmişti. Buradan hareketle böyle bir yazıyı beklemekteydim. Hatta Erdem Uçar, eserin yayımlandığını öğrendiğinde esere nasıl ulaşacağını bana değil de doktora öğrencim Arş. Gör. Fatoş Karadağ'a sosyal medya üzerinden sorduğunda da bir şeyler olduğunu sezmiştim. Daha eseri görmeden sabırsızlıkla ona ulaşmayı, onu tanıtmayı beklemek, üstelik 2012'de yayımladığım *Altun Yaruk Yedinci Kitap* için herhangi bir “tanıtma” yazmamışken!.. Peki, Erdem Uçar'ı böyle bir yazı yazmaya daha eseri görmeden sevk eden şey ne olabilir? Bunu bir türlü anlayamadım ve sanırım bunu gerçekten anlayabilmek için Erdem Uçar gibi düşünmek gerekir. Anladığım bir tek şey var ki o da amacın üzüm yemek değil, bağcıyı dövmek olduğudur.

Eskilerin söylediği, yenilerin çoklukla unuttuğu “Beşer, şaşar (veya İnsan beşer, kuldur şaşar).” atasözündeki gibi, her insan hata yapar ve her eserde birtakım hatalar, aranırda bulunur. Yazısında belirttiği konuların pek çoğuna katılmadığımı, bunların okuyucuyu yanıltmak, alan uzmanları arasındaki itibarımı sarsmak amacıyla değinilmiş şeyler olduğunu belirtmek isterim. Esasen, yazısında benim etik dışı davrandığımı iddia etmese böyle bir yazıyı yazmaya gerek bile duymayacaktım. Ancak, bu çirkin iddianın tamamen asılsız olduğunu söz konusu “tanıtma”yı okuyanlara göstermek istedim.

Erdem Uçar, “tanıtma”sında birkaç yerde *Altun Yaruk Sekizinci Kitap*'taki bazı bölümleri kendisinden aldığı için iddia ediyor ama bunu tam olarak söyleyemiyor. Sürekli “daha etik olurdu” vb. sözlerle güya sözlerini yumuşatmaya çalışıyor. Ancak, bilindiği gibi, bir davranış ya etik ya da etik dışıdır. Etiğin “daha az”ı, “daha çok”u olmaz. Dolayısıyla beni intihal yapmakla suçluyor. Bu iddialara birlikte bakalım:

“yıld yuk hakkında Uçar 2017a: 136'da açıklama yapılmış ve önceki neşirlerdeki okuma hatası düzeltilip anlamı da izah edilmişti. Çalışmada bunun benimsendiği anlaşılıyor, çünkü dizinde yıld ve yuk için Uçar 2017a'daki gibi ‘artık, kalıntı’ anlamı verilmiştir (503b, 505b). Bu kelimenin anlamı için Eski Türkçe sözlüklere başvurulmuş olamaz, zira bu kelimeler sözlüklerde bulunmamaktadır. Açıklama kısmında, bunun için en azından Uçar 2017a'dan faydalandığının ‘doğrudan’ belirtilmesi **etik’ bakımdan daha doğru olurdu**. Aynı şekilde, metindeki bag’ın ‘bölük’ anlamı ile Sanskritçe bhāga kaynaklı olduğu (s. 430a) görüşü de çalışmada kabul edilmiştir. Kelime hakkında bu öneri daha önce Uçar 2015'te teklif edilmiştir. Çalışmanın kaynakçasında Uçar 2015

¹ Türk Dili dergisinde yıllar içinde yayımlanan karşılıklı yazışmalar G. Gülsevin tarafından ayrıntıyla ele alınmıştır: Gülsevin, G. (2010). “Bilimsel Tartışma Tipleri ve *Türk Dili* Dergisinde Dil Tartışmaları *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 700, ss. 840-852.

mevcuttur, ancak bu benimsemenin açıklamada ‘doğrudan’ belirtilmesi daha ‘etik’ olurdu. Böylelikle, okuyucunun zihninde canlanması muhtemel ‘bu teklifin ilk kez bu çalışmada dile getirildiği’ şeklindeki yanlış anlamının da önüne geçilmiş olunabilirdi. Bir örnek daha vererek bu konuyu kapatalım. 140-141. açıklamadaki (s. 397) yükünür m(e)n yeg yürekte (düz. yürügte) turmuşlarka için yanlış yazılan yürügte’ye bir paragraflık bir izah yapılmış ve izah “Bu durum AYUçar VIII-XV (s.136)’da da belirtilmiştir” ile tamamlanmıştır. Bu son cümlenin neden verildiği anlaşılıyor, zira bu düzeltme daha önce izah edilmiştir. Üstelik açıklamada yeni bir şey de ortaya konmamıştır. Bunun yerine, 220-221. (s. 398) veya 916-920. (s. 409) açıklamalardaki gibi bu düzeltme için de kısaca ‘Ayrıntılar için Uçar 2017a: 136’a bakınız’ denmesi ‘etik’ olarak daha yerinde bir davranış olabilirdi.

“Tanıtma”dan alınan yukarıdaki paragrafta ilk olarak *yıd yuk* ikilemesine değiniliyor. Sözcüğe eserde “artık, kalıntı” anlamını verildiği, bu anlamın hiçbir sözlükte yer almadığı, sonuç olarak Erdem Uçar’dan çalıntı olduğu iddia ediliyor. Uçar’ın kendi verdiği (!) anlamın hiçbir sözlükte bulunmadığını iddia ettiği sözcük en eski tanık olarak *Divanü Lügati’t-Türk’e* dayanılarak Clauson’un sözlüğünde yer almaktadır. Clauson’un *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish* adlı sözlüğünde *yuk* maddesi (ED 896a) *yak* sözüne gönderilmiştir (895a). Burada *Divanü Lügati’t-Türk’teki* (DLT) *yak yuk* ikilemesine atıf yapılmış ve ikilemedeki *yuk* sözünün tek başına aynı anlamı karşıladığından söz edilerek *ayak yuku* “residues of food in a pot” örneği verilmiştir². CTD III’te *yūq* maddesi içindeki *yāq yūq* için “remainder of food (bowl) (=kaptaki yiyecek kalıntısı)” anlamı verilmiştir. DLT’nin Ercilasun-Akkoyunlu tarafından yapılan son çevirisinde *yuk* sözcüğü “kaptaki bulaşık” olarak tanımlanmıştır (2015: 985). *Divanü Lügati’t-Türk* ile ilgili tanımları bir kenara bırakıp Altun Yaruk’ta *yıdı yuku birle kalısız birtem tarkar-* (48/23-49/1; AYWilkins 302-304); *yıdın yukın tarkaru uma-* (321/18³); *yıdın yukın tarkar-* (505/1; AYUçar VIII-XV (II. Kısım) 144; AYÇetin VIII 139); *yıdı yuku birle kalısız tarkar-* (628/13; AYGulcalı 540); *yıdı yuku birle tarkar-* 646/16; AYUçar X-XXVII 46; AYGulcalı 950) ve başka Uygurca metinlerde geçen *yıd yuk* ikilemesine gelirse Erdem Uçar’ın bir büyük buluş olarak değerlendirip sahiplendiği “bulaşık veya artık” (AYUçar VIII-XV (II. Kısım) s. 136) anlamındaki bu sözün kendisinden önce daha 1930 yılında Bang – Gabain tarafından ele alındığı ve *yıdı yoku* (*yıdı yokına-tegi*) (TT IV s. 20 [450]) olarak değerlendirilen ikilemeye daha sonra J. Wilkins’in hem AYWilkins’te hem de *Daśakarmapathāvadānamālā*’da (Wilkins 2016) kabul edeceği gibi “Stumpf und Stiel (=kütük ve sap)” anlamının verildiği görülmektedir. İkilemenin daha sonra Tezcan 1975’te (s. 108) ve Tezcan 1981’de (s. 293) ele alındığını, *yıdı yuku* yapısının burada “kokusu, akıntısı” olarak çevrildiğini ayrıca SDD 1535 *yok* “1. Bulaşık, bulaşık kap; 2. Koku, leke”; SDD 1536 *yoklu, yoku* “bulaşık”; Türkmen. *yoq, yoqna* kalıntı, iz, bulaşma⁴” tanımlarının verildiğini hatırlatmak gerekir. Erdem Uçar’ın AY VIII-XV (II. Kısım) makalesinde Tezcan 1975 ve 1981 dışında yine kullanmadığı AYGulcalı 540 ve 950’de *yıd yuk* ikilemesi iki kez geçmiş ve eserde bu ikileme açıklanmıştır. AYGulcalı’nın *Dizin* bölümünde *yıd yuk* ikilemesi için verilen karşılık “kalıntı”dır (s. 431). Daha da ilginç olanı Erdem Uçar’ın 2013’te yayımladığı *Altun Yaruk*’un onuncu kitabının yirmi yedinci bölümünü içeren makalesinde *yuk* sözü için aynen şu sözleri kullanmış olmasıdır: “*yuk*’un ‘artık, kalıntı’ anlamı daha önce Bang–Kaup 1930: Anm. B 56’da tespit edilmiştir” (AYUçar X-XXVII s. 50). İnsanın unutkan olduğunu söylemiştik. Erdem Uçar, 2013’te *yuk* sözü için “artık, kalıntı” anlamı verildiğini belirtmişken 2017’de bunu unutmuştur ve bu tanımın kendisinin olduğunu, başka bir yerde bulunamayacağını iddia etmektedir. Evet,

² Clauson’un “residues...” tanımı bile Türkçe “kalıntı, artık” sözlerine ulaşmak için yeterlidir. Zira *residue* sözcüğü internette kolaylıkla ulaşabileceğimiz Merriam-Webster sözlüğünde şu şekilde tanımlanmıştır: “something that remains after a part is taken, (...) remnant, remainder” (alınan bir parçadan artakalan şeyler, (...) kalıntı, artakalan) <https://www.merriam-webster.com/dictionary/residue>

³ AYTokyürek 2965’te *yetiz yokın tarkaru uma-* şeklinde yer almıştır.

⁴ Türkmencede *yok* (II) “1. yemek artıkları; 2. leke, iz (Tekin vb. 1995: 703).

belki Erdem Uçar'ın *yid yuk* ikilemesi için verdiği, TT IV'teki, AYWilkins'teki, Wilkens 2016'daki, DLT'deki, Altun Yaruk'un Çincesindeki ve hatta *Altun Yaruk*'un Çincesinin Almanca tercümesindeki -araştırmacıyı bu ikilemenin anlamını bulmaya götüren- “bulaşık veya artık” tanımlamasının tamamen aynısı olmasa da “kaptaki bulaşık”, “kütük ve sap” vb. tanımlar herhalde yeterince açıklayıcıdır ve bunlar “bulaşık, artık” sözüyle aynı kavram alanında yer almaktadır. Görüldüğü gibi, Erdem Uçar'ın “Bu kelimenin anlamı için Eski Türkçe sözlüklere başvurulmuş olamaz, zira bu kelimeler sözlüklerde bulunmamaktadır.” dediği bu sözün anlamı, biraz meraklı olan ve alanla ilgili en temel kaynakları kullanmayı bilen bir yüksek lisans öğrencisi tarafından da bulunabilecektir. Dolayısıyla bu okuyuş ve anlamlandırma yeni değildir, Erdem Uçar bunun patentini (!) alabilecek durumda da değildir. Aksine bu yapı alana mal olmuş bir ikilemedir. Hatta bu ikilemeyi kendisinden önce izah edenleri okuyunca Erdem Uçar'ı kendisinin yaptığı gibi “az etik olmakla” suçlayabiliriz (!).

Erdem Uçar'ın bilimsel etik ile ilgili olarak ikinci iddiası Sanskritçe kökenli olan ve kendisinin daha önce bir yazıyla ele aldığı *bhāga* sözcüğüdür. Erdem Uçar, burada beni kendisinden yararlanmış olmakla birlikte kendi çalışmasından doğrudan söz etmemekle suçluyor. Eserin *Kaynaklar* bölümünde çalışmasına yer verilmiş olmasını tatmin edici bulmuyor ve bunu okuyucuyu yanıltmak için hazırlanmış bir oyun olarak görüyor. Eğer böyle yapmak isteseydim herhalde *Kaynaklar* bölümünde yazısına hiç yer vermezdim. Konuyla ilgili ilk olarak şunu söylemek isterim: Maalesef dizin bölümleriyle ilgili olarak benim ve (kendisi dâhil) başka araştırmacıların böyle bir uygulaması yoktur. Böyle bir yöntem izlenmiş olsaydı herhalde her metin yayınının dizin bölümü dipnotlarla, kaynak göstermelerle dolu olurdu ve kendi çalışmasında da bu külfetli ve gereksiz yöntemin uygulanması gerekirdi. İkinci olarak; bilimsel çalışmaların “bestseller” eserler olmadığı, genellikle alan uzmanlarına hitap ettiği ve bu alan uzmanlarının da söz konusu alanla ilgili çalışmaları takip ettiği bilinmektedir. Dolayısıyla Erdem Uçar'ın veya bir başkasının daha önce bir çalışmada ortaya attığı fikirleri çalmaya niyetim ve dahası ihtiyacım yoktur. Bu iddiayı ortaya atan kişinin önce şu soruları cevaplaması beklenir: 2012'de yayımladığım ve *Tanrıça Sarasvati*'ye ayrılan On Beşinci Bölümü (I. Kısım) de içeren *Altun Yaruk Yedinci Kitap* adlı eserime Altun Yaruk'un Sekizinci Kitabının başlangıç bölümünü oluşturan ve *Tanrıça Sarasvati*'yi anlatan On Beşinci Bölüm (II. Kısım) yayınında hiç yer vermemesi nasıl açıklanabilir? Yine Sekizinci Kitabın On Dokuzuncu Bölümünü içeren yazısında 156. satırda geçen *kaz üyüri* bitki adını açıklarken *Altun Yaruk Yedinci Kitap*'ta yer alan *kaz üyüri* sözü ile ilgili açıklamaya hiç değinmemesine ne demeli?

AYÇetin VIII 139'da yer alan St. Petersburg (Pb.) yazmasında *yég yürek* olarak yazılan ancak Çince metinden hareketle *yég yöriğ* olarak düzeltilen bölümle ilgili olarak da Erdem Uçar yine “az etik” davranmakla suçluyor ve böyle bir açıklamaya gerek olmadığını vurguluyor. Hemen şunu belirtmeliyim ki eserin Ön Söz'ünde de yazdığım gibi, bu çalışmaya 2014 yılının ilk aylarında başladım. Zaman zaman üzerinde yoğunlaştığım çalışma boyunca herkesin yaptığı gibi, kimi zaman notlar aldım. Bu düzeltme önerisiyle ilgili olan açıklama da (AYÇetin VIII s. 399) eskiye dayanan bir açıklama notuna dayanmaktadır. Benden sonra Erdem Uçar aynı bölüm üzerine çalışmaya başlayıp da iki bölümü benden önce yayımladı diye buradaki açıklamalardan, düzeltmelerden vazgeçecek değildim herhalde. Kendisi de benim *Altun Yaruk Sekizinci Kitap*'ın tüm bölümlerini yayımlayacağımı duyduğunda bu bölümleri yayımlamaktan vazgeçmiş değildir. Tabii alanın tek uzmanı (!) olarak her şeyi kendisi bilir ve her şeyi kendisi bulur. Başkası hiçbir iyiliğe layık değildir. Pb. yazmasında *yég* olarak yazılan ve Çince metinde [438a24] 敬禮住勝義 *jing li zhu sheng yi* “Tapınırım yerleşmiş en üstün kavrama.” olarak yer alan cümledeki 勝 *sheng* sözü *Altun Yaruk*'ta ve başka Uygurca metinlerde *yég*; 義 *yi* sözü de *yörüğ* karşılığında kullanılmıştır. Bunlar *Altun Yaruk*'un birçok yayınında belirtilmiş gerçeklerdir. Nitekim 2012'de yayımladığım *Altun Yaruk Yedinci Kitap*'ta da Çince metindeki 義 *yi* sözünün Uygurca metinde *yörüğ* olarak yer aldığı belirtilmiştir (s. 292). Dolayısıyla bu, bulunması imkânsız bir şey değildir. Bir alan uzmanının kolaylıkla çözebileceği bir konudur. Eserde bu düzeltme açıklanmış, Uçar'ın çalışmasında da bu düzeltmenin yer aldığı belirtilmiştir.

Dolayısıyla konu Erdem Uçar'ın sahipleneceği bir konu değildir. Burada az veya çok etik olmayan bir durum da söz konusu değildir.

Bilim etiği günümüzün en çok tartışılan konularından biridir ve yukarıda da belirtildiği gibi oldukça geniş bir kavramdır. Örneğin bir yazıyı aynı anda iki yayın organına göndermek de veya bir konuyu başkası çalışmasını diye “parsellemek” de etik dışı bir davranıştır. Erdem Uçar, Altun Yaruk'un Sekizinci Kitabına ait On Dokuzuncu bölümünü yayımladığı çalışmasının “Kısaltmalar ve Kaynakça” bölümünde “yayıma hazırlanan” üç makalesinin adını vermiştir. Burada “baskıda” olan çalışmalardan söz etmiyoruz. Bir çalışma tamamlanmışsa ve baskıya verilmişse ona söylenecek sözümüz yoktur ama daha tamamlanmamış, hazırlık (veya belki düşünme) aşamasında olan (!) konular için “Bu benimdir, başkası dokunmasın.” tarzındaki yaklaşım ne kadar doğrudur? Kaynakçada künyesi 2017 yılı olarak gösterilen bu üç yazıdan sadece biri yayımlanmıştır ve bu yazının künyesinde 2016 (!) yazmaktadır. 2017 yılında yayımlanan makalede yayımlanmadığı bildirilen ve yayın organı dahi belirtilmeyen bir yazı birkaç ay önce nasıl yayımlanmış olabilir? Diğer iki yazıdan hangisi yayımlanmıştır veya hangisi tamamlanmıştır? Erdem Uçar, aynı şeyi Altun Yaruk'un Sekizinci Kitabını oluşturan On Beşinci Bölüm (II. Kısım) ve On Dokuzuncu Bölüm için de yapmıştır. Ağustos 2016'da Altun Yaruk Sekizinci Kitap üzerine çalıştığımı bilen arkadaşlarım ve meslektaşlarım bana Erdem Uçar'ın On Beşinci Bölüm (II. Kısım) ve On Dokuzuncu Bölümü yayımladığını söylediler. Konuyu araştırdığımda Erdem Uçar'ın www.academia.edu adresindeki sayfasında iki makalesinin ilk sayfasını yayımladığını gördüm. Öyle ki iki makalede de sayfa numarası bile verilmişti. Sanki metin tamamen hazırlanmış, yayımlanmıştı. Ancak Erdem Uçar, 16 Mart 2017'de bana bir e-posta yazarak On Beşinci Bölümde yer alan bir söz ile ilgili görüşlerini paylaşıp benim görüşümü sormuştu. Demek ki On Beşinci Bölüm hâlihazırda tamamlanmış değildi. Nitekim ilgili makaleler Mayıs ve Temmuz 2017'de yayımlandığında daha önce yayımlanan sayfalarda yazarların birbiriyle uyuşmadığı, *Talat Tekin Hatıra Kitabı*'nda yayımlanan On Dokuzuncu Bölümü içeren makalede daha önce www.academia.edu'da yayımlanan görüntünün aksine *abstract* olmadığı ve dahası sayfa numaralarının tamamen farklı olduğu görülmüştür. Bu davranış Erdem Uçar'ın kendisinden önceki olası yayımlara karşı önlem alma çabasıdır. Yazımızın sonunda, www.academia.edu'da yer alan her iki makalenin görüntüsüne yer verilmiştir.

Erdem Uçar'ın etik ile ilgili dersine karşı cevaplarımızı verdikten sonra şimdi de Uygurca ve Budizm ile ilgili verdiği derslere bakalım. Uçar, bir üstat zannıyla karşısına aldığı öğrencilerine hem hayat hem Uygurca dersi veriyor. Karşısında sadece ben yokum. Çoğunluğu gençlerden oluşan karisine tepeden bakan üslubuyla Uygurca'yı ve Budizm'i anlatıyor. “Tanıtma”sının ilk satırlarında her çalışmasında tekrarladığı, yazısını okuyan herkesin Erdem Uçar'ın her eserinde okuduğu, satırları dolduran yaklaşık bir sayfalık *Altun Yaruk* bilgilendirmesiyle başlıyor. Ardından, kendi yaptığı metin yayınlarının ilk okuyanı ve yayıncısı kendisiymiş gibi, Altun Yaruk Sekizinci Kitabı oluşturan bölümlerin daha önce kaç kez yayımlandığından söz ederek eserin değerini düşürmek istiyor. Oysa unuttuğu bir şey var: Beş kez yayımlandığını söylediği On Beşinci Bölüm (II. Kısım) ile dört kez yayımlandığını söylediği On Dokuzuncu bölümü benim yayımdan hemen önce kendisi yayımladı. Dolayısıyla kendisi de daha önce dört ve üç kez yayımlanmış bir metni yayımlamıştır. *Altun Yaruk* çalışmaları hakkında az çok bilgisi olan herkes çok iyi bilir ki Ceval Kaya'nın 1994'te yayımlanan ve *Altun Yaruk*'un Pb yazmasının Radloff-Malov matbu metnine dayanan çok önemli eserinin ardından B yazmalarının da kataloglanmasıyla bu çalışmalar yeni bir boyut kazanmış, asıl iş Berlin yazmalarının okunması ve Uygurca Altun Yaruk metninin diğer dillerdeki ve özellikle kaynak dil olan Çince'deki eş değer metinlerle karşılaştırılarak yayımlanması olmuştur. Dolayısıyla Erdem Uçar'ın daha önce yayımlandığını söylediği yayınların birçoğu bizim çalışmamızda yer alan Berlin yazmalarını ve özellikle de Çince kaynak metinle karşılaştırmayı içermez.

Erdem Uçar, “tanıtma”sının devamında “St. Petersburg yazmasında, yazıcının unuttuğu bazı kısımlar Berlin yazmalarına/parçalarına göre tamamlanmıştır. Mesela, <*t(e)ŋri*> *burhan kutıŋa* (493 [s. 271]), *kut* <*kolur m(e)n*> (507, [s. 273]), vs. yazıcı tarafından bu kısımların unutulmuş olabileceğini düşünmek metni neşredenler için en son çare olarak düşünülmelidir, zira Budist inanca göre yazıda bir harfin dahi unutulması çok büyük bir günah olarak kabul ediliyordu” (2017: 154) diyerek büyük çelişkilerin içine düşüyor. İlk cümlesinde “yazıcının unuttuğu” diyerek bu sözlerin unutulmuş olabileceğini belirtmekle birlikte bir sonraki cümlede kendini yalanlıyor ve “bir harf bile unutmanın çok büyük bir günah” olduğundan söz ediyor. Bu bilgiyi nerede okuduğunu bilmiyorum ama bildiğim kadarıyla semavi olsun olmasın bütün dinlerde unutmak bağışlanmış, insan unuttuğu şeylerden sorumlu tutulmamıştır. Zira unutulduğu biri tarafından ortaya çıkarılıncaya kadar ortada bir unutmanın olduğunu kimse bilmez. Erdem Uçar’ın bir başka çelişkisi de 2013 yılında yayımladığı *Uygurca Altun Yaruk Sudur IX. Tegzinç* adlı kitabında müstensihun unutulması konusuna birçok kez değinmesidir. Uçar daha eserinin ilk sayfalarında şunları söylüyor ve sözlerinin sonuna bir tablo ekliyor (s. 16): “Aşağıdaki iki örnekte ise, iki versiyon arasındaki fark, muhtemelen bir tercüme farkından değil, müstensih farklılığından kaynaklanmaktadır. Muhtemelen St. Petersburg nüshasındaki müstensih(ler), olması gereken ifadeleri yazmayı unuttuğu”

St. Petersburg	Berlin	Çince Metin
Nüshası	Versiyonu	[Taishō]
<i>igig körüp öz tözinçe</i> (0700)	<i>[ü]stegü ol öz tö[zinçe]</i> (U 2856 v01) <i>igig körüp üstegü ol [öz] tözinçe</i> (Mainz 262 v01)	增加 <i>zeng jia</i> [448 c03] ‘hinzufü-gen’ (NobelChin: 322)
<i>tavratı éltip ol suvı</i> (0894)	<i>ol köl içinte toşguru koddılar ,, ol köl suvı</i> (U 1983 v19–20)	水即彌滿還復如故 [449 b11–12] <i>shui ji mi man huan fu ru gu</i> ‘schütteten (das Wasser) in den Teich, der dann mit Wasser wie-der voll wurde wie früher’ (NobelChin: 326)

(AYUçar IX, s. 16)

Yukarıda Erdem Uçar’ın hazırladığı tabloda Pb nüshasına oranla B yazmalarındaki sözlerin çokluğu dikkat ekliyor. Müstensih neredeyse bir satırı unutulmuş. Buradan hareketle çok büyük günah sahibi olduğunu düşünmek mümkündür (!) Bir başka örnek:

“Diğer taraftan, St. Petersburg nüshasında *körüp*’ten sonraki kısımda bir müstensih unutulması söz konusu olmalıdır. Berlin versiyonundaki iki fragmanda bu kısım unutulmamıştır” (AYUçar IX s. 205). Aynı şekilde eserinin metin bölümünde de müstensihun unuttuğu bazı sözler için düzeltme öneriyor:

“0028 (04) çakravart han tıddım

ç’kr’v’rt q’n tytdym

(...)

0038 (14) çın kértüg (düz. *çın kértü nomlug etözüg*) ,, alku ugurın

çynkyrtwk ,, ’lqw ’wqwr yn”

Yukarıda AYUçar IX 28'deki *tud-* fiilinin çeviri yazısında hata olduğunu da sözlerimize ekleyelim. 28. satırın sonundaki *tıddım* sözünün yazmada, yukarıda görüldüğü gibi, *tytdym* şeklinde “t” ile yazıldığı belirtildiğine göre çeviri yazıda *tıddım* şeklinde yer alması gerekirdi.

Erdem Uçar, kendine has üslubuyla alanın uzmanlarının oy birliğiyle karar verdiği sınavın sonucunda T.C. Üniversiteler Arası Kurul tarafından verilmiş “Doçent” unvanına bakmaksızın muhatabını birçok yerde “anlamamakla, bilmemekle” itham ediyor. Bu yaklaşıma karşı söyleyecek sözüm olamaz. Bunun yorumunu okurlara ve Türkoloji tarihine bırakıyorum. Ancak şunu belirtmem gerekir. Eski Türkçe ile Tuvacanın tasvir fiillerini ele alan yüksek lisans tezi hazırlanmış ve *Altun Yaruk*'taki süreklilik ve tezlik bildiren tasvir fiilleri konusunda makale hazırlanmış biri olarak tasvir fiillerini iyi bilirim. *Altun Yaruk Sekizinci Kitap*'ta *Dizin* bölümündeki *çıntan* sözüyle ilgili yanlışlık Erdem Uçar'ın iddia ettiği gibi sözcüğü anlaşılmasıyla değil sözcüğün satır sonunda yer almasıyla ilgilidir. Erdem Uçar, Türkmen şair Annagılç Meteci'nin bütün şiirleriyle uğraşırken ben Eski Türkçe metinler okuyordum. Dolayısıyla ilk olarak Bilge Kağan Yazıtı'nda geçen *çıntan* sözcüğü tarafımdan anlaşılmalı hatta 2012'de *Altun Yaruk Yedinci Kitap*'ta konuyla ilgili bir açıklama da yazılmıştır (s. 204). Oraya bakmasını tavsiye ederim.

Erdem Uçar, birçok okuma ve anlamlandırma için “tanıtma”sında, eksik veya yanlış anlam verildiği algısı oluşturmak amacıyla, on dört kez Röhrborn 2017'ye bakılmasını tavsiye etse de çalışmamız yayımlandığında bu eser yayımlanmamış olduğundan eserden faydalanamadık. Kendisi de bu nedenle şu ana kadar yayımladığı *Altun Yaruk* çalışmalarında bu eserden yararlanamamıştır. Ayrıca Uçar'ın bahsettiği sözlerin anlamı Röhrborn 2017'de verilenlerden çok da farklı değildir. Her Türkologun bildiği gibi sözcüklerin temel anlamları ile metin bağlamında kazandıkları anlam birbirlerinden farklı olabilmektedir. Kimi zaman tarihi bir metnin günümüz Türkçesine aktarılmasında da sözcüğün bire bir anlamından ziyade serbest çeviri okuru daha iyi yönlendirebilmektedir. Her eserde başvuru olan bu yol bizim çalışmamızda da zaman zaman kullanılmıştır. Dolayısıyla Erdem Uçar'ın “sözcük *Dizin* bölümünde farklı tanımlanmış ama çeviride farklı anlamlandırılmıştır” türünden eleştirisi kabul edilemez. Buna bir örnek olarak 176. Satırdaki *yavalturdaçı bolayın* cümlesini verebiliriz. Buradaki *yavaltur-* fiili *Dizin*'de “sakinleştirmek” olarak tanımlanmıştır. AYUçar V s. 588'de de fiil benzer şekilde “dindirmek” olarak tanımlanmıştır. Metnimizdeki *antag osuglug sav sözüň .. küçi küsüni ugrınta .. alku tnl(ı)glar oqlanın .. yavalturtaçı bolayın* bölümü bağlam gereği “Aynı onlar gibi₂ söz gücünün₂ fırsatını değerlendirerek bütün canlıları etkileyici(lerden) olayım.” şeklinde çevrilmiştir. Çünkü metinden de anlaşılacağı gibi söz gücüyle insanları etkilemek ve bunun sonucunda dinginleştirmek söz konusudur. Üstelik Uçar'ın “tanıtma”sında değindiği Erdal'ın fiili “*to subdue, make docile, tame*” (Erdal, 1991: 814) (=baskılamak, itaat altına almak, uysallaştırmak, sakinleştirmek) olarak verdiği ve kendisinin söz ettiği “itaat altına almak” şeklindeki tanım ile bizim metin bağlamında verdiğimiz “etkilemek”, aynı anlam alanına ait sözlerdir. Bunun için *Türkçe Sözlük*'teki *etkilemek* maddesine bakmak yeterlidir: “2. Karşısındaki kişiyi kendi duygu ve istekleri doğrultusuna yöneltmek” (2012: 830). Benzer şekilde 266, 267. satırdaki *burhan küçi üze* ibaresinde geçen *üze* sözcüğü *Dizin*'de “ile, hakkında, dolayısıyla” şeklinde tanımlanmışken metinde bağlam gereği “Buda'nın gücüne dayanıp” (bir başka deyişle “Buda'nın gücü sayesinde”) olarak Türkçeye aktarılmıştır. Burada bir yanlışlık değil bir tercih söz konusudur ve yazar bu tercihi yaparken Erdem Uçar'a sorması gerektiğini (!) unutmuştur. 419-421. satırlardaki *üdüñ üdüñ egsümez* cümlesi Türkçeye “zamana yenik düşmez.” olarak çevrilmiştir. Büyük üstat (!) bu çevirinin yanlış olduğunu düşünmekte, cümlenin “zaman içinde azalmaz” olarak değiştirilmesi gerektiğini⁵ belirtmektedir. Tabii bu iki çeviri birbirinden çok farklıdır ve benimki her zaman olduğu gibi yanlıştır (!) Uçar'ın “tanıtma”sında bunun gibi yalnızca sayfaları doldurmak amaçlı bir sürü anlamlandırma “önerisi” vardır. Bunlara cevap verme gereği bile duymuyorum.

⁵ Burada Uçar'ın sözü tam olarak ‘değiştirilmelidir’ şeklindedir. Ben burada bire bir vermeyince yanlış anlaşılıyor düşüncesiyle her ne kadar bilirse de- *-mAlI* yapısını *-mAk gerek* ile eş değer olarak kullandım.

Unutmak her ne kadar günah sayılsa da yukarıda söz edildiği gibi insan bazen kendi yaptığını bile unutabiliyor. Erdem Uçar, her ne kadar bizi metnimizin 479. satırında yer alan *arig yunup* ibaresindeki “temiz bir şekilde yıkayıp” çevirimizden dolayı eleştirse de kendisi AYUçar IX 137-138’deki *arig yunup arıtınıp* ibaresini “tertemiz yıkanarak” şeklinde çevirdiğini unutmuştur: *ratnaraşi atl(i)g açarı* „, *arig yunup arıtınıp* “(...) *Ratnarāşi* adlı *ācārya* tertemiz yıkanarak²”.

Metnimizin 1576. satırında geçen *yme kılmağı ol .. nomsuz törüsüz kılığı* cümlesinin son sözcüğü tarafımızdan *kılığı* olarak okunmuş ve buradaki *kılığ* sözcüğü “kılma, kılış, gidiş” olarak tanımlanmıştır. Bu cümlenin çevirisi de “öğretisiz, kanunsuz işleri yapmamalıdır” şeklinde verilmiştir. 1416. satırdaki *tevlüg kürlüg kılıkın* ibaresinde bulunan *kılık* sözcüğü ise “yaradılış, huy, düşünce” olarak tanımlanmıştır. Erdem Uçar, bu iki sözcüğün aynı olduğunu iddia etmekte, bu iddiasını da Erdal’ın *kılık* sözüyle ilgili açıklamasına atıf yaparak desteklemekte *kılığ* diye bir sözcüğün olmadığını, bu sözcüğün *kılık* olması gerektiğini ima etmektedir. Hâlbuki bilindiği gibi, Eski Türkçede $-(X)g$ ve $-(X)k$ şeklinde ekler mevcuttur ve bu iki ekin işlevi farklıdır. Burada da *kılığ* sözcüğü “kılma, kılış, yapma”; *kılık* ise “yaradılış” anlamındadır ve iki farklı sözcük söz konusudur. Nitekim DLT’deki tanık da bu görüşü destekler. DLT’de Arapça karşılığı ‘amel (=iş, fiil)’ olan *kılığ* (*anıñ iş kılığı belgüliüg* “Onun işi meydandadır 286) (CTD 1982: 335; Ercilasun – Akkoyunlu 2015: 245) ile Arapça karşılığı *sira, isra ve huluk* (= yaratılış) olarak verilen *kılık* sözcükleri ayrı maddeler olarak ele alınmıştır (CTD 1982: 243; Ercilasun – Akkoyunlu 2015: 165). Konuyla ilgili ilginç olan bir nokta da bir yanlış okuma da olsa Erdem Uçar’ın da 2013’te yayımladığı *Uygurca Altun Yaruk Sudur IX. Tegzinç* adlı eserinde s. 272’de *kılığ* olarak okuduğu bir sözcüğün olmasıdır. Sözcük, *Dizin* bölümünde (s. 272) yanlış olarak “dış görünüş” şeklinde tanımlanmış, çeviri bölümünde ise çelişkili bir şekilde “davranış” (s. 119) olarak Türkçeye aktarılmıştır. Sözcük burada *kılık* olarak okunmalıydı.

Söz, *Uygurca Altun Yaruk Sudur IX. Tegzinç*’e gelmişken “Çok bilen (söyleyen) çok yanılır” sözünün doğruluğunu ispatlayan bir örneği daha paylaşalım. *Uygurca Altun Yaruk*’un dayandığı kaynak metin olan Çince metni Sanskritçeden çeviren *Yi-jing* (義淨) (635–713) adı Erdem Uçar’ın 2013 yılında yayımladığı eserde yanlış olarak on dokuz kez *Ji-Ying*, iki kez de doğru şekilde *Yi-jing* olarak kaydedilmiştir. *Ji-ying* şeklindeki yanlışlık Uçar’ın başka eserlerinde de karşımıza çıkmaktadır: bk. AYUçar X-XXX s. 166, 167, 182; Uçar 2017c : 160.

Erdem Uçar yazısının 162. sayfasında *Altun Yaruk Sekizinci Kitap*’ta *kod-* “koymak, bırakmak” fiili ile *kudı* “aşağı” sözünün aynı kökten geldiğini ve her iki sözcüğün de /u/ ile okunması gerektiğini iddia ediyor. Biz *kod-* ile *kud-* fiillerinin ayrı kök olduğunu düşünüyoruz. *Ko-d-* “to abandon, to leave (= terk etmek, bırakmak vb.)” (OTWF 326, 327) fiili ile *kud-* “to pour out or in (=dökmek)” (OTWF 194) fiili ayrı yapılarıdır. Bu iki yapı UW’de de madde içinde *kod-* [... *tapıgda kodup* ...s. 37; *ayıgıg kodup*... s. 44 (*al-* maddesi içinde)] (2010: 37, 44) ve *kudı* [... *kılınçlar üze tüşer kudı edgü tıtaglıg*... (*agtur-* maddesi içinde)] olarak yer almıştır. Bu iki sözle ilgili dikkat çekici bir diğer nokta da Uçar’ın *Uygurca Altun Yaruk IX. Tegsinç* adlı eserinde *kod-* fiilinin (*ol köl içinte toşguru koddılar* s. 16) ve *kudı* (*altın ériñi boş bolup* „, *kudı salınsar* s. 122) edatının iki ayrı sözcük olarak ele alınmasıdır.

“Tanıtma”nın devamında Erdem Uçar dizgi (!) diyerek farklı imalar içine girdiği klavye yanlışlarımızdan medet umuyor ve aşağıdaki sözlerle yine eserin değerini düşürmeye çalışıyor:

“Kitapta beklenenden fazla dizgi (!) veya yazım hatasına rastlanıyor. Birkaçını göstermek gerekirse, ‘bütük babam’ (s. 341), ‘tamamıtla’ (s. 389), ‘belenmamaktadır’ (s. 407), ‘ince’ (s. 407), ‘Çnce’ (s. 417), vs.” (Uçar 2017c: 163).

Hemen belirtelim ki buradaki hatalar dizgi hataları değil ‘bütük babam’ (s. 341), ‘tamamıtla’ (s. 389), ‘belenmamaktadır’ (s. 407) örneklerindeki gibi klavyede harflerin yan yana bulunması nedeniyle yanlış harfe basılması veya ‘ince’ (s. 407), ‘Çnce’ (s. 417) örneklerindeki gibi harfe basılmaması nedeniyle oluşan klavye hatalarıdır. Bu tür hataların olmasını sanırsanız hiç

kimse istemez. Her çalışmada bu türden hatalara rastlamak mümkündür. Erdem Uçar'ın eserimizi tanıtan on beş sayfalık yazısına baktığımızda *bibliyografya* sözünün *bibliyoğrafya* (s. 153) *her şey* sözünün *herşey* (158), *söz konusu* sözünün *sözkonusu* (s. 159), *meteor* sözünün *metaor* (s. 158) olarak yazıldığı görülüyor. Aynı yazılan *her şey* ve *söz konusu* sözlerinin bitişik yazılmasının bir tercih olduğu düşünülebilir ancak, TDK'nin *söz konusu* sözünü sözlüğe ilk kez girdiği 1998 baskısından bu yana *söz konusu*; *her şey* sözünü ise 1945 baskısından bu yana *her şey* biçiminde yazdığını hatırlatmak isteriz. Ayrıca *fotoğraf* ve *topoğraf* sözleri dışında Batı kökenli alıntılarının içindeki ve sonundaki *g* ünsüzlerinin olduğu gibi korunduğu bilgisi TDK'nin *Yazım Kılavuzu*'nda verilmektedir (2012: 25). Bunun yanında *metaor* diye bir söz kayıtlarda bulunmamaktadır ancak, F klavyede E ile A harflerinin yan yana bulunması nedeniyle burada bir klavye hatası da söz konusu olabilir. Erdem Uçar'ın 15 sayfalık yazısındaki bu yazım (veya klavye) yanlışları düşünüldüğünde benim beş yüz otuz altı sayfalık eserimdeki bu yanlışların “beklenenden fazla” olduğunu düşünmek sanırım doğru olmaz.

Bilimsel bir çalışmanın eksiksiz ve hatasız olması herkesin istediği şeydir. Ancak, yukarıda da söz ettiğimiz gibi bu çok da mümkün değildir. Eserlerin ilk baskısındaki hatalar, eksiklikler diğer baskılarda giderilerek eser daha iyi hâle getirilir. Bu düşüncelerden hareketle eserleri okurken not aldığım konuları çalışmayı hazırlayan uzmanlara bildirerek eserin sonraki baskılarında düzeltilmesini dilediğim olmuştur. Birçok alan uzmanı da benim eserimdeki sorunları bana iletmişlerdir. Kendisini bu alanın Türkiye'deki tek uzmanı kabul eden, yurt dışındaki her çalışmayı hayranlıkla izlemekle birlikte alanın Türk uzmanlarını her fırsatta yerden yere vurmaya çalışan Erdem Uçar'ın hatalarını da yazmayı asla düşünmezdim ancak, Mehmet Mahur Tulum'un (bk. Tulum 2016) ve başkalarının yazdıkları karşısında bile kendisini dev aynasında gören birisi için *Uygurca Altun Yaruk Sudur IX. Tegzinç* adlı kitabında yazdıkları hakkında bu yazıdaki eleştirileri yazmak mecburiyetinde kaldım. Hemen belirtiyim eserinin metin kısmının sadece ilk elli satırını okudum, *Dizin* bölümüne ise göz attım. Ayrıntılı şekilde incelendiğinde daha çok hatanın çıkması muhtemeldir. Bir bölümünü yukarıda, ilgili yerlerde verdiğim *Yi-ying* adının *Ji-ying* olarak yazılması, *kılık* olması gereken sözcüğün *kılığ* olarak okunması vb. konuların geri kalanı aşağıda gösterilmiştir:

Metnin 28. satırındaki yukarıda da söz edilen *tıddım* örneğinde olduğu gibi eserin 43. satırında yer alan *yétinçsiz kalp üdde* ibaresindeki *üdde* sözü yazmada 'wytd' biçiminde yazılmış ve bu yazım metnin harf çevirisinde 'wytd' olarak gösterilmiştir ancak, metnin çeviri yazısında yanlış olarak *üdde* biçiminde gösterilmiştir. Doğru gösterim *üđte* olmalıydı.

684-685. satırlarda yer alan *sol köziniñ yürüñ karakı* „, *öñi kırtışı tegşilser* „, *tılı agızı yme kararıp* (...) ibaresi Türkçeye doğru olarak “[Hastanın] sol gözünün beyaz yuvarlağının şekli₂ değişse dili ve ağzı da morarsa, (...)” olarak çevrilse de buradaki *karak* sözcüğü dizinde yanlış olarak “siyahlık” şeklinde tanımlanmıştır. Ne var ki Uygurca metinde siyah renk ile ilgili sadece *karar-* sözcüğü bulunmaktadır. Çince metin [448b24] 左眼白色變舌黑 *zuo yan bai se bian she hei* “sol gözünün beyazlığı değişse (gitse), dili kararsa” şeklinde Türkçeye aktarılabilir. Bu bölümü J. Nobel “Wenn das linke Auge von weißer Farbe, die Zunge schwarz wird (sol gözünün beyazı (ve) dili siyaha dönerse)”; Salguero ise “the white of the left eye changes color, the tongue turns black (sol gözünün beyazı renk değiştirir ve dili kararır)” (AYUçar IX s. 122, 123) olarak çevirmiştir. Burada Uçar'ı yanıltan yalnız Çince metin ile onun Almanca ve İngilizce çevirisine bağlı kalması, Uygurca metni tek başına değerlendirmemesidir. Uygurca metindeki *karak* sözcüğü eklemidir. Sözcük, “göz bebeği” anlamındadır ve hem tarihî hem de günümüz Türk dil ve lehçelerinin pek çoğunda tespit edilmiştir.

Eserin *Dizin* bölümünde *ed* sözcüğü “et; mal” olarak tanımlanmıştır. Hâlbuki Türkçe *ed* ve *et* sözcükleri ayrı köklerdir ve ayrı madde olarak yer almalıdır. Her iki sözcüğünde 'd' şeklinde yazılması geç dönem Uygur harfli metinlerde sıklıkla görülen *t* yerine *d*; *d* yerine *t* yazılmasıyla ilgili bir durumdur. 579, 619 ve 783. satırlarda *ed* şeklinde yer alan sözcükler *eđ* olarak düzeltilmeli ve bunlar dizinde *et* şeklinde açılacak madde başının altında yer almalıdır.

Zaten Çince metinde 579 ve 783. Satıra denk gelen kısımlarda 肉 *rou* “et” sözü yer almaktadır. *Ed* sözcüğü UW 2017 131-138’de *et* sözcüğü ise s. 305-308’de yer almıştır.

Metinde 389, 400, 409 ve 951. satırlarda yer alan *turultur-* fiilinin dizinde “durulmasını, sakinleşmesini sağlamak” şeklinde tanımlanması, sözcüğün kökeni ile bağlantı kurulması açısından daha iyi olurdu. Elbette dizinde verilen “uslandırmak” anlamı aynı anlam alanına aittir ancak, “durulmasını sağlamak” anlamı okuyucunun sözcüğün yapısıyla ilgili olarak daha kolay bağlantı kurmasını sağlayacaktır.

Süñüş sözcüğü benzerlerinin aksine metinde ve dizinde *süñüş* olarak gösterilmiştir. Bu hata düzeltilmelidir.

Erdem Uçar’ın *Uygurca Altun Yaruk IX. Tegziñç* adlı eserinde aşağıda yer alan **kırk sekiz** sözcük *Dizin* bölümünde tanımlanmadan verilmiş, bu sözcüklerin neden tanımlanmadığına dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır:

tıtag	tükel	urı	yarlıkançuçı	yinçge
tokuzunç	tükellig	üç	yaru-	yinçürü
töpön	tüz	üçün	yarun	yme
tört	u-	ülüş	yene	yorı-
tözün	Udakanişanti	ün	yég	yörüg
tug-	Udakatadi	üstün	yégirmi	yumgı
tuğum	uk-	yağız	yér	yüdür-
turgur-	ulag	yaltrıklıg	yértinçü	yükün-
tut-	ulug	yarlıg	yéti	
tuy-	ulus	yarlıka-	yıltız	

Eserde birçok yazım yanlış ve noktalama işaretinin kullanımıyla ilgili sorun bulunmaktadır. Bunların bir bölümünden yukarıda yeri geldikçe söz edilmiş olmakla birlikte bir kısmı aşağıda yer almıştır:

Dizin bölümünde *kigür-* ve *siğür-* sözcükleri yanlış yazımla “nifuz ettirmek; *toopul-* sözcüğü de de “aslına nifuz etmek” şeklinde yazılmıştır. Bu sözcüklerin Türkçeye çevirisinde ise doğru şekilde *nüfuz* (s. 117) ve yanlış olarak *nüfüz* (s. 108) yazımı bir arada kullanılmıştır. *Dizin* bölümündeki *söki* maddesinin tanımı “kâdim” olarak yazılmıştır. Sözcüğün doğru yazımı *kadimdir*. Eserin 20. sayfasında bulunan “‘rehbper metin’ (Alm. *Leittext*)” yazımı *rehber metin*; 22. sayfasındaki “husûsiyet” sözü de “hususiyet” olarak düzeltilmelidir. Ayrıca TDK’nin Yazım Kılavuzu’nda virgölün kullanımıyla ilgili olarak söylenen “şart ekinde sonra virgöl konmaz” (2012: 31) uyarısından farklı olarak eserde şart ekinde sonra düzenli şekilde virgöl kullanılmıştır. Görüldüğü gibi, bizim “aceleye gelmiş” çalışmamızın karşısında Erdem Uçar’ın “aceleye gelmemiş” çalışmasındaki hatalar az değildir ve ayrıntılı olarak incelendiğinde daha da artacaktır.

Sonuç

Uygurca çalışmaları son yıllarda Türkiye Türkolojisi açısından hatırı sayılır gelişme göstermiş, 1990’ların başından beri gündün güne artan çalışmalar, lisans üstü çalışmaların başarılı şekilde sonlanmasıyla Türkiye’yi Uygurca çalışmalarının merkezi hâline getirmiştir. Bütün bunlara rağmen günümüzde Uygurca çalışanların sayısı oldukça azdır. Hâl böyle iken bu

alandaki çalışanlar daha iyi çalışmalar için birbirlerini desteklemeli, ortak projelerle birçok platformda öncelikli alan ilan edilen Eski Türk dili çalışmaları daha da artmalı, çalışmaların kalitesi de paralel olarak artırılmalıdır. Bilim insanları birbirlerinin kavgasını körükleyen, hakaretlere alkış tutan, tüm bunlardan zevk alan davranışlara girmemelidir. Sosyal medyada veya başka ortamlarda gündemden düşmemek için suni tartışmalara dalmamalı, popülizmden kaçınmalıdır. Başarı gündemde olmak değil, çalışmaktır; başkasının çalışmasından malzeme çıkarmak değil, kendisi de yazmaktır. Bilim ancak böyle ilerleyebilir. Günümüz dünyasından farklı olarak hiç değilse bilim dünyası daha çok göz önünde olanın, sesi herkesten çok çıkanın daha çok bildiği yanılığına kapılmamalıdır.

Olgunlaşmaya başlayan başkaların başlarını eğmesi gibi, insan da olgunlaştıkça, deyim yerindeyse büyüdükçe tevazu sahibi olmalıdır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki tevazu sonradan kazanılacak bir şey değildir. Herhalde insan kendi eksiklerinin farkına varsa başkasını incitmek için böylesi çabalara girmez. Tabii insan olduğunu bilmek de eksiklerini görebilmek de bir erdemdir. Yukarıda görüldüğü gibi, *Altun Yaruk Sekizinci Kitap* adlı eserin bilimsel yanına yönelik eleştirilerin büyük çoğunluğuna katılmamakla birlikte, bunların tamamı Erdem Uçar'ın çalışması olan *Uygurca Altun Yaruk Sudur IX. Tegzinç*'te fazlasıyla bulunmaktadır. Bir çalışma eleştirilirken insan kendi çalışmasından emin olmalı veya en azından "Ben bunu yazıyorum ama ben ne yapmışım?" diye sorgulamalı. Bilimin gereği de budur. İnsan iğneyi kendisine, çuvaldızı başkasına batırmalıdır. Ayrıca, kitabımın *Ön Söz*'ünde belirttiğim gibi, *Altun Yaruk*, alana mal olmuş, Türkoloji çalışmalarına birçok açıdan kaynak olmuş, katkı sağlamış büyük bir eserdir ve kimsenin kendi eseri değildir. *Orhon Yazıtları* nasıl alanın birçok uzmanı tarafından çalışıldıysa, çalışılıyorsa *Altun Yaruk* için de böyle olacaktır. Buna hazırlıklı olunmalı, bu durum en azından kabullenilmeye çalışılmalıdır.

Eleştiri, bilimde ilerlemeyi sağlayacak olan, bilimin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Bilim insanlarını titiz davranmaya, kılı kırk yarmaya teşvik eder. Bu nedenle eleştiri olması gerektiği gibi yapılmalı, karalama boyutuna ulaşmamalı hele intihal gibi ağır ithamlar içermemelidir. İddia sahibi intihalden emin ise gerekli yasal işlemleri başlatmalı, bu suçun gereğinin yapılmasını sağlamalıdır. Ancak, eseri tanıtırken, değerlendirirken fırsat bilip her aklına geleni söylememeli, bir paranoyaya kapılıp her yazılanı kendisinden alınmış sanmamalıdır.

Kısaltmalar ve Kaynaklar

BANG, W. – A. von GABAIN (1930). *Türkische Turfan Texte IV*. Berlin. [TT IV]

BOYDAK, M. (2011). "Araştırma ve Yayın Etiği", *Bilim Etiği*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss. 15-40.

CLAUSON, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Oxford University Press. [ED]

ÇETİN, E. (2012), *Altun Yaruk Yedinci Kitap*, Karahan Kitabevi Yayınları, Ankara. [AYÇetin VII]

____ (2017) *Altun Yaruk Sekizinci Kitap*, Karahan Kitabevi Yayınları, Ankara. [AYÇetin VIII]

DANKOFF, R. – J. KELLY (1982). MAHMŪD al-KAŞĖARĪ Compendium of The Turkic Dialects (Dīwān Luyāt at-Turk) I. Harvard University Printing Office. [CTD]

____ (1984). MAHMŪD al-KAŞĖARĪ Compendium of The Turkic Dialects (Dīwān Luyāt at-Turk) II. Harvard University Printing Office. [CTD]

____ (1985) MAHMŪD al-KAŞĖARĪ Compendium of The Turkic Dialects (Dīwān Luyāt at-Turk) III. Harvard University Printing Office. [CTD]

ERCİLASUN, A. B. – Z. AKKOYUNLU (2015). *Divânû Lugâti't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ERDAL, M. (1991). *Old Turkic Word Formation, a Functional Approach to the Lexicon*, Vol. I-II, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag. [OTWF]

GULCALI, Z. (2015). *Altun Yaruk Sudur X. Kitap (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. [AYGulcalı]

KAYA, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. [AYKaya]

RÖHRBORN, K. (2010). *Uigurisches Wörterbuch Sprachmaterial der Vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien*. Neubearbeitung, I. Verben, Band 1: ab- - äzüglä-, Stuttgart: Franz Steiner Verlag [UW 2010]

___ (2017). *Uigurisches Wörterbuch Sprachmaterial der Vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien*, Neubearbeitung, II. Nomina, Pronomina, Partikeln, Band 2: aš-äzü, Stuttgart: Franz Steiner Verlag. [UW 2017]

TEKİN, T. vb. (1995), *Türkmence-Türkçe Sözlük*, İstanbul : Simurg Yayınları.

TEZCAN, S. (1975), *Eski Uygurca Hsüen-Tsang Biyografisi*. Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. [Tezcan 1975]

TEZCAN, S. (1981), Janos Eckmann: Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1978 – 1979*, s. 279-294. [Tezcan 1981]

TOKYÜREK, H. (2015). *Altun Yaruk Sudur IV Tegzinç (Karşılaştırmalı Metin Yayını)*. Kayseri: Laçın Yayınevi. [AYTokyürek]

TULUM, M. M. (2016). Bu Kendü Ayagıyla Ava Gelmiş Şikâr-Durur Ancak. *SOBİDER Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 8. s. 92-113.

Türkçe Sözlük (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 11. Baskı.

UÇAR, E. (2009). *Altun Yaruk Sudur V. Kitap Berlin Koleksiyonundaki Fragmanların Transliterasyonu ve Transkripsiyonu Açıklamalar ve Dizin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü. [AYUçar V]

___ (2012). Altun Yaruk Sudur X. Tegzinç, XXX. Bölök [R–M. 657/18–661/12] *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Bahar 2012, S. 10. s. 165-187. [AYUçar X-XXX]

___ (2013a) Altun Yaruk Sudur X. Tegzinç, XXVII. Bölök [R–M 644/18–649/08] *Dil Araştırmaları*, Bahar 2013, s. 31-57. [AYUçar X-XXVII]

___ (2013b). *Uygurca Altun Yaruk IX. Tegzinç Diplomatik Neşir Usûlüyle Yayını, Tercüme, Açıklamalar ve Dizin*. İzmir: Dinozor Kitabevi Yayınları. [AYUçar IX]

UÇAR, E. (2017a). Altun Yaruk Sudur: VIII. Tegzinç, Yüce Sarasvatî (XV. Bölök, II. Kısım), *Dede Korkut, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6/12: 100-150. [AYUçar VIII-XV (II. Kısım)]

UÇAR, E. (2017b). Altun Yaruk Sudur: VIII. Tegzinç, XIX. Bölök (Yeni Neşir), *Prof. Dr. Talat Tekin Hatıra Kitabı*, Haz. O. F. SERTKAYA et al, C. II, Çantay Kitabevi, İstanbul: 1197-1250. [AYUçar VIII-XIX]

___ (2017c). Engin Çetin. Altun Yaruk, Sekizinci Kitap, Berlin Bilimler Akademisindeki Metin Parçaları, Karşılaştırmalı Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin, Karahan

Kitabevi, Adana, 2017, SS. X+525, ISBN: 978-605-9374-59-0 Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD), 1. Cilt, 2. Sayı, s. 151-165.

WILKENS, J. (2010). Die drei Körper des Buddha (trikāya) das dritte Kapitel der uigurischen Fassung des Goldglanz-Sūtras (Altun Yaruq Sudur) eingeleitet, nach den Handschriften aus Berlin und St. Petersburg herausgegeben, übersetzt und kommentiert, BT: 21, Turnhout (Belgien): Brepols Publishers. [AYWilkens]

___ (2016). Buddhistische Erzählungen aus dem alten Zentralasien Edition der altuigurischen Daśakarmapathāvadānamālā Teil I-II-III, BT: 37, Turnhout (Belgien): Brepols Publishers. [Wilkens 2016]

Yazım Kılavuzu (2012). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 27. baskı.

Altun Yaruq Sudur: VIII. Tegziñç, Yüce Sarasvatī (XV. Bölök, II. Kısım)

Altun Yaruq Sudur: Book VIII,
Great Sarasvatī (Chapter XV, Part Two)

Erdem UÇAR

İzmir/Turkey
E-mail: merdemu@gmail.com

Golden Light is a *sūtra* which belongs to Mahāyāna Buddhism. This text includes the essence and philosophy of Buddhism, as well as legends and sermons of Buddha. Altun Yaruq Sudur was translated from Chinese to Uighur by Şijko Şali Tutuq. Altun Yaruq has a lot of manuscripts. Within these the biggest copy is St. Petersburg manuscript. There are more than seventy Altun Yaruq manuscripts in Berlin-Brandenburg Academy of Sciences Turfan collection. In this article, Chapter XV (part two) titled *Great Sarasvatī* is transliterated into Turkish, explained and analysed.

Key Words: Altun Yaruq, Chapter XV, Part Two, Old Uighur.

**ALTUN YARUK SUDUR:
VIII. TEGZİNÇ, XIX. BÖLÖK (YENİ NEŞİR)**

Abstract

Altun Yaruq Sudur is translated from Chinese to Uigurish by Şinjo Şali Tutuq. There are two versions of Altun Yaruq: St. Petersburg manuscript and Berlin fragments/manuscripts. St. Petersburg manuscript is regarded as almost complete text. Chapter XIX from St. Petersburg manuscript is transcribed and confront with Altun Yaruq of Berlin fragments. It is transliterated to Turkish and analyzed in terms of explaining.

Keywords: *Altun Yaruq, Uigurish, Uigur Buddhist Literature.*

I. Giriş

Budist Uygur edebiyatının inceliklerinin anlaşılmasında önemli bir yere sahip olan Altun Yaruq Sudur, içerdiği leksikolojik malzeme bakımından da dikkate değer bir metindir. Uygurca Altun Yaruq'un iki koldan gelerek elimize ulaştığını söyleyebiliriz. Eserin Berlin'de fragmanlar halindeki parçaları Berlin versiyonunu oluşturur ve bu versiyondaki metinler tam değildir. St. Petersburg nüshası, eserin tam haline en yakındır. Altun Yaruq'un metin neşri üzerine eserin muhtelif bölümleriyle ilgili olarak birçok neşir gerçekleştirilmiştir. Son yıllarda eserin iki versiyonunu da dikkate alıp eseri Çince aslı ile mukayese eden neşirlerin yapılması eser için oldukça faydalı olmuştur. Bu çalışmadaki amacımız, Altun Yaruq'un XIX. bölümünün 'doğru' bir yazıçevrimini, şimdiye kadar yapılmayan Türkiye Türkçesine aktarmasını ve açıklamalarını hazırlayarak 'mukayeseli' Altun Yaruq neşir faaliyetlerine 'küçük' bir katkı sağlamaktır.

Metnin neşrinde kullanılan yöntem daha önce Altun Yaruq'un 29. bölümünün neşrinde kullanılan yöntem ile büyük ölçüde aynıdır. Ancak bu çalışmada oradan farklı olarak Çince metin üzerinde Uygurcadan farklı olan yerler işaretlenmemiştir. Yöntem hakkında daha geniş bilgi için bk. Uçar 2013: 26-28.

2. Sayfa görüntüsü: Erdem Uçar'ın www.academia.edu sitesindeki kişisel sayfasından Ağustos 2016'da indirilen yayın duyurusu